

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

Paskaitų turinys pateiktas tik 1834-1837 m. programose. Pirmaisiais Akademijos veiklos metais dėstytojai rašydavo platesnes programas, o vėliau jose liko tik vienas sakiny, kad skaitoma lenkų literatūros istorija. Profesorius puikiai suprato, kad bet kuriuo momentu šis kursas gali būti panaikintas.

Pagal 1834 m. gegužės mėn. pateiktą programą L. Borovskis lenkų literatūros istorijos kursą ketino skaityti visiems trimis kursams⁵². Paskaitų programa išdėstyta chronologine tvarka: pirmaisiais metais – nuo Žygimanto Senojo iki Zigmanto Vazos, antraisiais – iki XVIII a., trečiaisiais – visas likęs laikotarpis. Kiekviename kurse pateikiami žymiausi to meto poetai, oratoriai ir istorikai. Trečiajame kurse klierikai buvo supažindinami su poetais Ignotu Krasickiu (Krasicki), Prancišku Karpinskiu (Karpiński), Stanislovu Trembeckiu (Trembecki), oratoriais Sebastijonu Lachovskiu (Lachowski), Gžegožu Piramovičiumi (Piramowicz), Mykolu Karpavičiumi (Karpowicz), Vilhelmu Kalinskiu (Kaliński), istorikais Adomu Naruševičiumi (Naruszewicz), Jonu Albertrandžiu (Albertrandi), Vincentu Skšetuskiu (Skrzetuski), Tadu Čackiu (Czacki) ir kt. Ar L. Borovskis skaitė paskaitas apie savo mokinio A. Mickevičiaus kūrybą, sunku pasakyti.

Iki 1840-1841 mokslo metų pradžios lenkų literatūros istorija buvo dėstoma po keturias valandas per savaitę, vėliau – tik po dvi valandas trečiajam ir ketvirtajam kursui.

Visuotinė ir Rusijos istorija. Plačiausiai šios disciplinos dėstymo planas pateiktas pirmojoje, t. y. 1834 m., programoje. P. Kukolnikas tikėjosi, kad visuotinė ir Rusijos istorija bus skaitoma visus trejus metus, tačiau tiek iki reformos, tiek po jos Akademijos valdžia ją leido dėstyti tik vienus metus po dvi savaitines valandas, o nuo 1841 – 1842 mokslo metų – po keturias. Pats kurso platumas riboja dėstymą. Vargu ar įmanoma nuosekliai išdėstyti visuotinę ir Rusijos istoriją per vienus metus, juo labiau kad net vadovėlių trūko. 1836 m. rudenį P. Kukolnikas rektoriui pranešė, kad Peterburge reikia nupirkti 46 egzempliorius Johanno Schrecho „Visuotinės istorijos“⁵³ ir 40 egzempliorių sutrumpintos „Rusijos istorijos“, nes auklėtinių mokymo lygis neatitinka „vyriausybės siekiamų rezultatų“⁵⁴. Beje,

⁵² *Conspectus praelectionum...* [1834 – 1837], PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 399, l. 55.

⁵³ И. М. Шрекк, *Превняя и новая всеобщая история*, ч. 1 – 3, Спб., 1836.

⁵⁴ P. Kukolniko 1836 m. rugsėjo 10 d. pranešimas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 22, l. 105.

J. Schrechas buvo vienas žymiausių XVIII a. Bažnyčios istorikų. Akademijos valdyba užsakė perpus mažiau profesoriaus prašomų knygų, o iš Peterburgo buvo gauta tik 10 J. Schrecho knygos ir 20 “Rusijos istorijos” egzempliorių.

Visuotinė ir Rusijos istorija buvo dėstoma atskirai. P. Kukolnikas pateikdavo dvi programas: vieną skirtą visuotinei istorijai, kitą – Rusijos. Visuotinę istoriją (*Historia universalis*) jis skirstė į šiuos laikotarpius: 1) senovės laikų istorija – nuo pasaulio sukūrimo iki Romos imperijos žlugimo; 2) viduramžiai – nuo Romos imperijos žlugimo iki Ispanijos karų pradžios; 3) naujųjų laikų istorija – nuo Ispanijos karų pradžios iki Vienos kongreso. Vėliau šio laikotarpio istoriją jis pradėdavo XVI a. ir tęsdavo iki dabartinių laikų (*ad nostra tempore*)⁵⁵. Rusijos istorija buvo skirstoma į du laikotarpius: 1) nuo imperijos įkūrimo iki Ivano IV mirties; 2) nuo caro Fiodoro iki Aleksandro I (kartais šį laikotarpį tęsdavo iki Vienos kongreso). Programose nė vienu žodžiu neužsimenama apie LDK ar Lenkijos istoriją.

P. Kukolnikas programose pateikdavo nemažai jam žinomų istorikų pavardžių. Ar dėstydamas kursą sekė visais išvardytais autoriais, sunku pasakyti, kadangi nepavyko rasti paskaitų konspektų.

Senovės laikų istoriją P. Kukolnikas dėstė remdamasis Tukididu, Kurcijumi, Titu Livijumi, Tacitu, Plutarchu ir kitais autoriais, viduramžių istoriją – pagal Claude’ą François Millot⁵⁶, Louis Philippe’ą Ségurą⁵⁷, Philippe’ą Le Bas⁵⁸, João Barros, Ivaną Kaidanovą⁵⁹, naujųjų amžių istoriją – pagal Friedricho Schillerio⁶⁰, Arnoldo (Hermanno

⁵⁵ *Conspectus praelectionum* ...[1836 – 1837], *ibidem*, I. 79.

⁵⁶ К. Ф. Миллот, *Всеобщая древняя и новая история от начала мира до нашего времени*, ч. 1 – 13, Спб., 1820.

⁵⁷ Л. Сегюр, *Картина исторической и политической Европы в конце 18 века*, ч. 1 – 3, Москва, 1802 – 1803; *idem*, *Сокращенная всеобщая история*, ч. 1 – 4, Спб., 1818 – 1820.

⁵⁸ P. Le Bas, *Precis d'histoire des temps modernes depuis la formation du système d'équilibre des états Européens jusque a la revolution française*, t. 1 – 2, Paris.

⁵⁹ И. Кайданов, *Руководство к назначению всеобщей и политической истории*, ч. 1 – 4, Спб., 1821; *idem*, *Краткое начертание всеобщей истории*, Спб., 1827.

⁶⁰ Ф. Шиллер, *История тридцатилетней войны*, ч. 1 – 4, Спб., 1815.

Ludwigo) Heereno⁶¹, Juleso Michelet⁶², Johanno Müllerio⁶³ veikalus, Rusijos istoriją – pagal Nikolajų Karamziną, Ksenofontą Polevojų⁶⁴, I. Kaidanovą, Ivaną Šulginą⁶⁵, Grigorijų Glinką⁶⁶ ir Nikolajų Ustrialovą⁶⁷.

Akademijos klierikai, norėję geriau mokėti istoriją, turėjo galimybę susipažinti su naujausiais istorijos darbais. Tuo rūpinosi tiek rektorius, tiek pats istorijos profesorius. P. Kukolnikas prašė rektoriaus nupirkti C. O. Michelso “Viduramžių istoriją”⁶⁸, o rektorius A. Osinskis pasiūlė profesoriui įsigyti Amable’io Barante’o dvylikos tomų istoriją⁶⁹.

Akademija galėdavo laisvai pirkti naujų knygų, jei turėdavo pakankamai pinigų. Tai patvirtina ir tas faktas, kad 1841 m. pavasarį Antano Marcinovskio (Marcinowski) knygyne buvo nupirkti du Teodoro Narbuto “Lietuvių tautos istorijos” egzemplioriai⁷⁰.

Kaip savo programose pažymėdavo pats P. Kukolnikas, svarbiausi veikalai, kuriais remdamasis jis skaitė paskaitas, buvo I. Kaidanovo ir N. Karamzino istorijos knygos. Abi I. Kaidanovo knygos klierikai galėjo skaityti lenkų kalba, nes jos buvo išverstos ir išleistos Vilniuje dar prieš universiteto uždarymą. Ar skaitydamas paskaitas P. Kukolnikas rėmėsi kitais autoriais, sunku pasakyti, tačiau jis gerai mokėjo prancūzų kalbą ir į rusų kalbą išvertė L. P. Séguro knygą⁷¹.

⁶¹ Г. Герен, *Руководство к познанию древней политической истории*, Москва, 1836; idem, *Руководство истории политической системы европейских государств и колоний их*, ч. 1 – 3, Спб., 1832 – 1834.

⁶² J. Michelet, *Précis de l'histoire moderne*, Paris, 1827.

⁶³ J. Müller, *Histoire universelle*, Bruxelles, 1833.

⁶⁴ К. Полевой, *История народа русского*, ч. 1 – 6, Спб., 1829 – 1833.

⁶⁵ И. Шульгин, *Изображение характера и содержания новой истории*, Спб., 1832; idem, *О развитии монархической власти в государствах Европы в средние века*, Спб., 1836.

⁶⁶ Г. Глинка, *Древняя религия славян*, Митава, 1804.

⁶⁷ Н. Устрялов, *Русская история*, ч. 1 – 5, Спб., 1835.

⁶⁸ C. Michels, *Histoire Générale du Moyen age*, t. 1 – 2, Paris, 1831.

⁶⁹ A. Barante, *Histoire de ducs de Bourgogne*, t. 1 – 12, Paris, 1824 – 1828.

⁷⁰ Bibliotekininko K. Borovskio 1841 m. gegužės 9 d. raštas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 103, l. 31.

⁷¹ A. Šidlauskas, *Istorija Vibiaus universitete XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius, 1986, p. 113.

Įdomus faktas yra tas, kad pirmųjų metų programoje paminėtas Rusijos “skeptikų” istorinės krypties atstovas K. Polevojus, kurį Rusijos valdžia vadino liberalu, Rusijos priešu ir revoliucionieriumi. Jis tiesiogiai polemizavo su N. Karamzinu. Jau kitų metų programose K. Polevojų pakeitė N. Ustrialovas, kuris, pasak Aleksandro Gerceno, parašė vadovėlius “pagal ministro Uvarovo trafaretus ir Nikolajaus Pavlovičiaus motyvus”⁷².

Rusų literatūra ir kalba. Rusijos imperijos valdžia daug tikėjosi iš šių disciplinų dėstymo. Rusų kalbos ir literatūros mokymas buvo laikomas pagrindine priemone, galinčia pakeisti būsimųjų kunigų nusistatymą ir požiūrį į valdžią. Rusų kalbos mokėjimas ir vartojimas turėjo pagreitinti krašto asimiliavimą. Rusų kalba turėjo iš esmės pakeisti tuometinę savimonę, nes pačią kalbą rusų administracija laikė svarbiausiu savimonę formuojančiu veiksmu. Taigi mokslas privalėjo tarnauti politikai. To reikalavo imperijos valdžia, to siekė ir šių disciplinų dėstytojai I. Lobjka ir vėliau jį pakeitęs M. Michailovskis. Dėstytojai nė neslėpdavo savo nuostatų. I. Lobjka ne kartą rašė rektoriui raštus ir pasiūlymus dėl rusų kalbos reikalingumo ir gerų dėstytojų parinkimo. Iš pradžių klierikai mokydavosi skaityti ir versti, rašyti laiškus ir dalykinius raštus, vėliau nagrinėdavo poeziją, skaitydavo žymiausių Rusijos rašytojų veikalus ir juos recenzuodavo. Be to, mokydavosi atmintinai deklamuoti eilėraščius.

Klierikai išklausydavo ir bendrosios literatūros teorijos kursą arba retoriką ir poeziją pagal Hugh'o Blairo⁷³, Friedricho Bouterweko⁷⁴, Johanno Eschenburgo⁷⁵ ir Andrejaus Glagolevo⁷⁶ veikalus.

Įdomu tai, kad iki 1840 m. rusų kalba ir literatūra buvo dėstoma tik po dvi valandas per savaitę, t. y. šiai kalbai buvo skirta tiek pat valandų, kiek ir kitoms kalboms, išskyrus hebrajų. Vėliau Rusijos

⁷² А. Герцен, *Собрание сочинений в 30 томах*, т. 10, Москва, 1956, с. 377.

⁷³ H. Blair, *Lectures on rhetoric and Belles lettres*, t. 1 – 2, London, 1783.

⁷⁴ F. Bouterwek, *Geschichte der neueren Poesie und Beredsamkeit*, Bd. 1 – 12, Göttingen, 1801 – 1819.

⁷⁵ J. Eschenburg, *Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Redekunste*, Berlin, 1783, 1836.

⁷⁶ А. Глаголев, *Умозрительныя и опытыя основания словесности*, ч. 1 – 4, С.-Пб, 1834.